

УДК 378.016:796]:37:015.3:005.32(045)
DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-1-217-224

**PECULIARITIES OF STUDENTS' FORMATION OF MOTIVATION
IN THE EDUCATIONAL FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS**

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В СТУДЕНТІВ МОТИВАЦІЇ
В ОСВІТНІЙ СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ**

Halyna HONCHAR,
Candidate Sciences in Physical
Education and Sports, Associate
Professor

galynaudpu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2690-4326>

Anastasiia ZATULYVITER,
Trainee teacher

abadiaka@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0005-8417-2161>

*Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University,*

Галина ГОНЧАР,
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент

Анастасія ЗАТУЛИВІТЕР,
викладач-стажист

*Уманський державний
педагогічний університет імені
Павла Тичини,*

✉ 48, Sadova str., Uman,
Cherkasy region, 20300, Ukraine

✉ вул. Садова, 28, м. Умань,
Черкаська обл., 20300, Україна

Original manuscript received: March 20, 2023

Revised manuscript accepted: April 08, 2023

ABSTRACT

The article examines the topic of the influence of motivation on students in the field of physical education and sports. The basis of any activity is motivation, because a person's interest, activity, purposefulness, focus on satisfying one's needs, and determination of life orientation depend on it. Motivation usually means the process of inducing activity to achieve a set goal.

In connection with the fact that the goal of higher professional education is the training of highly qualified specialists, competitive on the labor market, working in their specialty, the requirements for high quality education, both for the system as a whole and for the level of teaching activity, in particular, are increasing. The obtained data reveal the structure of students' motivation and indicate the need to intervene in the process of its formation.

Physical education is a special process that concerns the biological, social, and psychological activity of an individual. The traditional way of mastering the values of physical culture with the priority of physical training, aimed at the implementation of unified program credit standards, is only the basis for the formation of the entire system of values of physical culture, which are far from being exhausted only by the physical conditions of a young person and represent unity in the development of the spiritual and physical spheres.

Motivation for physical activity is a special state of personality aimed at achieving an optimal level of physical fitness and work capacity. The process of forming interest in physical education and sports is a multi-stage process: from the first elementary hygienic knowledge and skills to deep psychophysiological knowledge of the theory and methods of physical education

and intensive sports. The success of students in physical education in higher education depends on the effectiveness of organized classes starting from the 1st year.

With this in mind, it can be argued that motivation for students is the most effective way to improve the learning process. Motives are the driving forces of the learning process in mastering the material.

Key words: *motivation, motivational factors, educational activity, physical culture, sport.*

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура є одним із важливих факторів у формуванні, зміцненні й збереженні здоров'я людини.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає активно позитивне емоційне ставлення до фізичної культури, сформовану потребу в ній; системі знань, інтересів, мотивів та переконань, вольових зусиль, спрямованих на практичну та пізнавальну діяльність. Мотивація є головним компонентом для успішного виконання будь-якої діяльності, у тому числі й фізкультурно-спортивної.

Заняття фізичною культурою дозволяють вирішити чи навіть оптимізувати зазначені проблеми, крім того, систематичні заняття спортом – ефективний засіб удосконалення ціннісних орієнтацій молоді, її морального образу, здорового способу життя.

Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності під час навчання у ЗВО виступає як підструктура педагогічних здібностей та особистих якостей крізь розуміння набутих знань, умінь і навичок, сприйняття життєвих планів, рис характеру відповідно до вимог суспільства щодо професійної підготовленості до майбутньої професії.

Таким чином, орієнтуючись на виявлені мотиви в заняттях фізичною культурою та активно використовуючи індивідуальний підхід, враховуючи різні типи особистості студентів, ставлення до фізичної культури, індивідуальні уподобання, а також фактори, що перешкоджають студентам займатися фізичними вправами, необхідно розробити оптимальні форми та методи організації занять, максимально відповідні інтересам студентів.

Перед сучасним педагогом стоїть завдання застосовувати в навчанні такі ресурси, які проявлятимуть і підтримуватимуть у студентів бажання до пізнання нового.

Ставлення студента до навчання в закладі вищої освіти значною мірою залежить від чинників вибору професії і ставлення до самого процесу навчання. Сучасні дослідження показують, що мотиваційна сфера та інтереси в галузі фізичного виховання мають свої вікові особливості та пов'язані із соціальним формуванням особистості, темпераментом, психологічним розвитком і соціально-економічними умовами життя конкретної сім'ї.

У вмотивованого студента щодо правильності вибору професії можна спостерігати такі прояви: інтерес до конкретного виду діяльності; прагнення в майбутньому працювати саме у цій сфері; бажання

приносити користь суспільству шляхом діяльності в обраній спеціальності.

Важливе завдання вищої школи та педагогів – формування професійних мотивів навчання студентів, вироблення в них зацікавлення в опануванні нових знань, професійних умінь і навичок.

Для формування позитивної мотивації навчально-професійної діяльності студент повинен стати її суб'єктом: 1) бути активним у пізнавальній, інтелектуальній та самостійній діяльності; 2) виявляти ініціативу в прийнятті рішень щодо вибору шляхів і змісту самоосвіти; 3) збагачувати свій внутрішній світ, бути відкритим новому досвіду; 4) у діях сьогодення орієнтуватися на своє майбутнє, будувати особистісну перспективу [4].

Методи та методика досліджень. Аналіз науково-методичної літератури, документальних матеріалів, педагогічне спостереження, опитування.

Результати. На формування мотиваційної структури особистості студента як предметного втілення його внутрішнього вибору безпосередньо впливає система цінностей, а значить, і те, на основі чого вона формується: соціальне оточення, виховання тощо.

Студент має активно розвивати самокритичність, самооцінку та рефлексивні процеси; виховувати в собі потребу реалізовувати особисті потенційні можливості, втілювати в життя власні плани.

На сучасному етапі розвитку суспільства основною метою професійної освіти є підготовка висококваліфікованого спеціаліста, конкурентного на ринку праці, який працює за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до соціальної та професійної мобільності. Однак, крім вузько професійних знань та навчань, модель фахівця повинна включати також і основні властивості особистості, гармонійний розвиток яких забезпечує духовне, фізичне, психічне та соціальне здоров'я, високий рівень культури, комунікації та спілкування.

Фізична культура – основа соціально-культурного буття індивіда, основна модифікація його загальної та професійної культури. Як інтегрований результат виховання і професійної підготовки, вона проявляється у відношенні людини до свого здоров'я, фізичних можливостей, у способі життя і професійній діяльності і постає в єдності знань, переконань, ціннісних орієнтацій та практичному втіленні.

Перед вищою школою стоїть завдання всебічного покращення професійної підготовки фахівців сфери фізичного виховання та спорту. Учені вважають, що формування особистості майбутнього фахівця цієї сфери має здійснюватися більш конструктивно, з використанням ціннісних орієнтацій фізичної культури та спорту на основі реалізації взаємодії особистісних диспозицій та ситуативних детермінантів у навчально-виховній діяльності та на основі мотивації студентів [3; 4].

Фізична культура виступає якісною і результативною мірою комплексної дії різних форм, засобів і методів на особистість майбутнього

спеціаліста в процесі формування його професійної компетентності. Матеріалізованим результатом цього процесу є рівень індивідуальної фізичної культури кожного студента, його духовність, розвиток професійно значущих можливостей.

Підготовку спеціаліста в галузі фізичної культури і спорту забезпечують такі основні компоненти: мотиваційно-моральний (стимулюючий діяльність майбутнього спеціаліста), пізнавальний (забезпечує всю повноту оволодіння змістом освіти), руховий (відображає специфіку професії та забезпечує механізм пізнання). Усі компоненти спрямовані на оволодіння цінностями професійної фізкультурної освіти та досягнення її мети – формування культури особистості спеціаліста [2]. Головним замовником є суспільство, яке потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних задовольнити його різноманітні потреби у сфері фізичної культури та спорту, забезпечити необхідний біопотенціал населення для активної всебічної життєдіяльності [1].

Науковець Н. Нестерова (2001) стверджує, що розвиток навчально-пізнавальної діяльності студентів відбувається поетапно: на першому курсі домінують високі показники професійних і навчальних мотивів, однак вони ідеалізовані через розуміння їх суспільного змісту, а не особистісного; на другому-третьому курсах відбувається загальне зниження інтенсивності всіх мотиваційних компонентів, пізнавальні й професійні мотиви перестають керувати навчальною діяльністю; на четвертому-п'ятому курсах зростає рівень усвідомлення різних форм мотивів навчання [1].

Студенти, які займаються в інститутах фізичної культури, є одночасно спортсменами. Фізкультурно-спортивна діяльність впливає як на фізичну, так і духовну сферу студента. П'єр де Кубертен говорив: головна сила та досягнення спорту в тому, що він є школою моральної шляхетності та чистоти, фізичної витривалості та енергії. У спорті особливо яскраво виражаються всі людські якості: характер, ставлення до справи, воля, сумління, чесність [6].

Формування потреби до систематичних занять фізичною культурою та спортом вважається сильним чинником виховання особистості. Ця потреба проявляється у бажанні студентів виконувати нові рухові дії на тлі оптимальних фізичних навантажень; у необхідності самоствердження та посилення позицій власного «Я»; у пізнанні та естетичному задоволенні від рухів; у покращенні спортивних досягнень [5; 8]. Спортивна підготовка є основою професійно-ужиткової фізичної підготовки тренера з виду спорту, вчителя фізичної культури.

За дослідженнями В.Прістінського сформовано таку низку пріоритетних мотивів, що виникають на основі потреби систематичних занять спортом: прагнення до фізичної досконалості, що пов'язане зі зміною темпів свого фізичного розвитку, бажання зайняти гідне місце у своєму оточенні, домогтися визнання та поваги; дружня солідарність, що передбачає реалізацію бажання бути разом із друзями, співпрацювати з

ними як у фізкультурно-спортивній, так і у навчальній діяльності; наслідування, пов'язане з бажанням бути схожим на тих, хто досяг певних успіхів у спорті або має особливі якості та переваги, набуті в результаті занять; спортивні досягнення, коли домінує бажання досягти значних результатів у вибраному виді спорту; навчальні, коли увага сконцентрована не так на результаті діяльності, але в змісті занять [5; 7].

Дослідники також виділяють три групи мотивів спортивної діяльності.

Мотиви початкової стадії спортивної діяльності характеризуються динамікою включення людини в новий руховий режим, адаптацію до фізичних навантажень і ставлення до спортивної групи. Ці мотиви є пошуковими до ухвалення рішення про заняття спортом.

Мотиви стадії спеціалізації формуються та розвиваються в процесі систематичних занять. Через війну виникають складні комплекси мотивів, які визначають колективістську чи індивідуалістичну орієнтацію особистості. Дослідники неоднозначно ставляться до переважання однієї з них. Деякі вважають, що індивідуалістична орієнтація на стадії спеціалізації є обов'язковою.

Мотиви стадії вищої спортивної майстерності підпорядковані головному – досягненню успіху в спорті. Спорт вищих досягнень пов'язаний з великими фізичними та психічними напруженнями. Не завжди спортсмен перемагає, іноді його чатує на серію невдач. При частому повторенні таких ситуацій формується мотивація уникнення невдач, що проявляється в невпевненості, захисному характері поведінки, зниженому честолюбстві та активності в атакуючих діях. Спортсмени, які зберегли мотивацію досягнення успіху, мають меншу тривожність, упевнені у своїх силах, прагнуть до суперництва та готові до мобілізації всіх сил для перемоги [4; 9].

У зв'язку з цим заняття спортом можуть мати як позитивний, так і негативний вплив для формування мотивації студентів до освоєння професійної діяльності. Завдання педагога чи тренера в подібних ситуаціях – умотивувати студента до подальших занять та удосконалення умінь і навичок.

Існує кілька вимог, яких рекомендується дотримуватись при формуванні в студентів мотивації в освітній сфері фізичної культури та спорту:

1. Якомога менше використовувати на заняттях ситуації «змагання». Краще привчити студента до самоаналізу і порівнянню власних результатів. Ситуація змагання може переключити на змагальну діяльність, у якій головне виграти будь-якою ціною, а потрібно зацікавити в навчальній дисципліні.

2. Необхідно пам'ятати, що покарання за неправильне вирішення навчальних завдань є найменш ефективним прийомом, який викликає негативні емоції і не має позитивного впливу на ставлення студента до навчання.

3. Слідкувати за тим, щоб навчальні завдання не лише відображали розумові здібності студентів, а й мали оптимальний рівень

складності, практичну спрямованість, сприяли виявленню їх майстерності та компетентності.

4. Надавати студенту право вибору навчального завдання, не обмежуючи при цьому його свободу.

5. Підбирати навчальні завдання з елементами новизни у сфері фізичної культури і спорту.

6. На заняття запрошувати студентів-випускників, які успішно працюють у галузі фізичної культури.

Розглядаючи проблему мотивації навчальної діяльності із психологічної точки зору, варто прислухатися до думок провідного психолога А. Маркової, яка зазначає, що «мотивація навчання складається з ряду постійно змінюваних спонук». У зв'язку з цим, аналізуючи мотивацію навчальної діяльності, головне – не лише визначити домінуючу спонuku (мотив), а й зважати на всю структуру мотиваційної сфери особистості.

Висновок. Визначальним компонентом в освітньому процесі є мотивація. Її важливість обумовлена освітньою діяльністю, змістом та методами навчання, формуванням у здобувачів освіти вміння навчатися впродовж життя, розвивати власну активність.

Вивчення проблем професійної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей свідчить про переважне відставання їх у професійній спрямованості до освоєння майбутньої професії.

В основі формування професійної спрямованості особистості лежить потребнісно-мотиваційна сфера, пов'язана з інтересом до обраної професії, життєвих цінностей, самостійністю, активністю, спрямованістю досягнення мети, самоактуалізацією. Ці проблеми лежать у сфері особистісно орієнтованого навчання, на яку вказують багато авторів, проте напрацьовань у цій галузі, які розкривають структуру потребнісно-мотиваційної сфери студента, який освоює професію викладача фізичного виховання, вкрай мало.

Аналіз досліджень дозволяє зробити висновки, що професійна готовність майбутнього педагога з фізичної культури включає не тільки обсяг і систему спеціальних знань, умінь і навичок, а й особистісний потенціал: духовність, творча активність, педагогічні здібності, загальна та професійна культура.

Література

1. Артеменко Б. О. Вікові особливості формування психофізіологічних властивостей і фізичного розвитку спортсменів : автореф. дис. канд. біологічних наук : 00.03.13. Черкаси, 2021.

2. Березкіна О. О., Височина О. А. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом студентів технічного вузу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2017. Вип. 11 (93). С. 17-20.

3. Грецький О., Мицкан Б. Особливості формування та підтримки мотивації до занять спортом. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2015. Вип. 17. С. 126-135.

4. Круцевич Т. Ю., Петровський В. В. Фізичне виховання як соціальне явище. *Теорія і методика фізичного виховання* : підручник / під ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімпійська література, 2008. Т. 1. С. 27-46.

5. Москаленко Н., Кошелева О., Рузанов В., Решетилова В., Михайленко Ю., Нежданова Н. Емпіричний аналіз динаміки мотивації майбутніх фахівців як важливої складової структури їх професійних якостей. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Серія : Психологія*. 2015. Т. 20. Вип. 3 (37). Ч. 1. С. 71–81.

6. Москаленко Н., Кошелева О., Рузанов В., Решетилова В., Михайленко Ю. Особливості організації позанавчальних занять з фізичного виховання для студентів різних груп спеціальностей. *Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал*. 2021. № 1. С. 151-160.

7. Основи теорії спорту для всіх : метод. посібник / Товт В. А., Ляховець Л. О., Ляховець-Булеца К. М., Степчук Н. В. Ужгород : Говерла, 2014. 108 с.

8. Остополець І. Ю., Лисенко Л. Л. Психологія фізичного виховання: навчальний посібник з курсу. Слов'янськ : ДДПУ, 2015. 102 с.

9. Теорія і практика національної системи спорту для всіх : навчальний посібник / укладачі : В. А. Товт, В. Я. Сусла. Ужгород : ПП «Данило С.І.», 2017. 128 с.

References

1. Artemenko, B. O. (2021). *Vikovi osoblyvosti formuvannia psykhofiziologichnykh vlastyvostei i fizychnoho rozvytku sportsmeniv* [Age-specific features of the formation of psychophysiological properties and physical development of athletes] : avtoref. dys. kand. biolohichnykh nauk : 00.03.13. Cherkasy [in Ukrainian].

2. Berezkina, O. O., Vysochyna, O. A. (2017). *Motyvatsiia do zaniat fizychnoiu kulturoiu i sportom studentiv tekhnichnoho vuzu* [Motivation for physical culture and sports of students of a technical university]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova – Scientific journal of the M. P. Drahomanov NPU*, 11 (93), 17-20 [in Ukrainian].

3. Hretskyi, O., Mytskan, B. (2015). *Osoblyvosti formuvannia ta pidtrymky motyvatsii do zaniat sportom* [Peculiarities of formation and maintenance of motivation for sports]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura – Bulletin of the Carpathian University. Series: Physical culture*, 17, 126-135 [in Ukrainian].

4. Krutsevych, T. Yu., Petrovskiy, V. V. (2008). *Fizychnе vykhovannia yak sotsialne yavyshe* [Physical education as a social phenomenon]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia* : pidruchnyk – Theory and methodology of physical education / pid red. T. Yu Krutsevych. Kyiv : Olimpiiska literatura, T. 1, 27-46 [in Ukrainian].

5. Moskalenko, N., Kosheleva, O., Ruzanov, V., Reshetylova, V., Mykhailenko, Yu., Nezhdanova N. (2015). *Empyrychnyi analiz dynamiky motyvatsii maibutnikh fakhivtsiv yak vazhlyvoi skladovoi struktury yikh profesiinykh yakosteï* [Empirical analysis of the dynamics of motivation of future specialists as an important component of the structure of their professional qualities]. *Visnyk ONU im. I. I. Mechnykova. Psykhologhiia – Bulletin of ONU named after I.I. Mechnykova. Series: Psychology*, T. 20, 3 (37), 71–81 [in Ukrainian].

6. Moskalenko, N., Kosheleva, O., Ruzanov, V., Reshetylova, V., Mykhaylenko, J. (2021). *Osoblyvosti orhanizatsii pozanavchalnykh zaniat z fizychnoho vykhovannia dlia studentiv riznykh hrup spetsialnostei* [Peculiarities of organizing extracurricular physical education classes for students of various specialty groups]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. Naukovo-praktychnyi zhurnal – Sports Bulletin of the Dnieper Region. Scientific and practical magazine*, 1, 151-160. [in Ukrainian].

7. Tovt, V. A., Liakhovets, L. O., Liakhovets-Buletsa, K. M., Stepchuk, N. V. (2014). *Osnovy teorii sportu dlia vsikh* [Basics of sports theory for everyone]. Uzhhorod : Hoverla. [in Ukrainian].

8. Ostopolets, I. Iu., Lysenko, L. L. (2015). *Psykhologhiia fizychnoho vykhovannia* [Psychology of physical education]. Sloviansk : DDPU [in Ukrainian].

9. Tovt, V. A., Susla, V. Ia. (2017). *Teoriia i praktyka natsionalnoi systemy sportu dlia vsikh* [Theory and practice of the national system of sports for all] : navchalnyi posibnyk. Uzhhorod : PP «Danylo S.I.». [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто тему впливу мотивації на студентів у сфері фізичної культури та спорту. Основою будь-якої діяльності є мотивація, адже саме від неї залежать зацікавленість людини, її активність, цілеспрямованість, направленість на задоволення своїх потреб, визначення життєвої орієнтації. Під мотивацією зазвичай розуміється процес спонукання до діяльності задля досягнення поставленої мети.

У зв'язку з тим, що метою вищої професійної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, які працюють за спеціальністю, підвищуються вимоги до високої якості освіти, як до системи загалом, так і до рівня викладацької діяльності зокрема. Отримані дані розкривають структуру мотивації студентів і свідчать про необхідність втручання у процес її формування.

Фізичне виховання – це особливий процес, який стосується біологічної, соціальної, психологічної діяльності особистості. Традиційний шлях освоєння цінностей фізичної культури із пріоритетом фізичної підготовки, спрямований на виконання уніфікованих програмних залікових нормативів, – це лише базис для формування всієї системи цінностей фізичної культури, які далеко не вичерпуються тільки фізичними кондиціями молодої людини і є єдністю у розвитку духовної й фізичної сфер.

Мотивація до фізичної активності – особливий стан особистості, спрямований на досягнення оптимального рівня фізичної підготовленості та працездатності. Процес формування інтересу до занять з фізичної культури і спорту – це багаторівневий процес: від перших елементарних гігієнічних знань та навичок до глибоких психофізіологічних знань теорії і методики фізичного виховання та інтенсивних занять спортом. Успіх роботи студентів з фізичного виховання у ЗВО залежить від ефективності організованих занять, починаючи з 1-го курсу.

З огляду на це можна стверджувати, що мотивація для студентів є найефективнішим способом покращити процес навчання, мотиви – його рушійними силами в засвоєнні матеріалу.

Ключові слова: мотивація, мотиваційні фактори, навчальна діяльність, фізична культура, спорт.